

Guia didàctica – quadernets blaus

Sant Climent de Taüll

El quadernet blau de Sant Climent serveix per fer una interpretació global de l'edifici i del context en el que es va construir, des d'un punt de vista bàsic i introductori, començant per l'edifici en si, continuant pel campanar i acabant en les pintures de l'absis. L'alumnat estarà sempre assistit pels guies del Centre del Romànic, pel professorat o per altres acompanyants adults per tal d'explicar els elements necessaris per l'elaboració del quadernet i ajudar en la interpretació de l'espai i els seus elements. Els quadernets blaus estan enfocats a canalla d'entre 9 i 12 anys (5è-6è de primària), segons la consideració del professorat i els elements tractats en el currículum escolar ordinari.

Benvingudes i benvinguts a l'església de Sant Climent de Taüll! Esteu en una església que té **nou-cents anys** d'antiguitat. Costa una mica d'imaginar... Això vol dir que aquesta església l'han vist generacions i generacions d'homes i dones del poble de Taüll. Digueu que quan l'avi de l'avi del vostre avi era un nen, l'església ja era així com la veiem ara, i fins i tot abans!

També és famosa perquè, tot i que han passat molts anys, no s'hi han fet gaires canvis. Això ha fet que es conservi d'una forma semblant a com hauria estat quan la van construir.

Construir un edifici tan gran no és una tasca fàcil, i encara ho era menys fa 900 anys, a l'edat mitjana. Però hi havia grups de persones que eren expertes en construir o pintar esglésies; en diem **tallers**, i eren equips que anaven de poble en poble i oferien els seus coneixements i la seua habilitat per fer esglésies.

No devia ser barat... Per tant, qui contractava aquests equips era la gent més rica, els **nobles**. Eren els més poderosos de la societat medieval. Aquesta societat es repartia en un sistema que actualment anomenem **feudalisme**, i vol dir que els nobles tenien molts privilegis i rebien les collites dels seus **serfs**, gent pobra sense privilegis que treballava la terra. Finalment hi havia els **clergues**: mossens, bisbes, monjos... També eren privilegiats, no havien de treballar al camp de sol a sol com els serfs, i a més també tenien molt poder.

Bé, com us he dit, hi havia tallers que eren experts en construir esglésies, però a més coneixien molt bé **com havien de ser construïdes**. L'estil que utilitzaven tenia uns canons molt clars i ben definits, una sèrie de normes que havien de seguir quan volien fer una església.

Sabeu com es diu aquest estil?

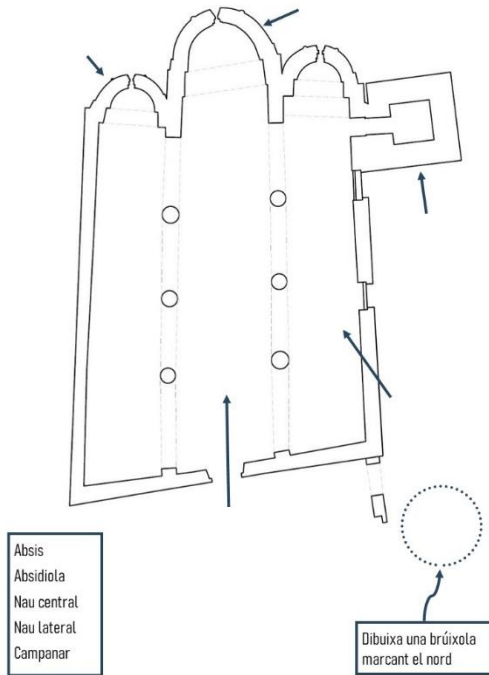
A la pàgina següent heu de posar els noms a cada part de l'església →

Activitat 1 – Text introductori

L'alumnat ha de llegir aquest text per tal de fer-se una idea de l'antiguitat de l'edifici, la seua construcció, la gent que la pagava i la seua posició en la piràmide feudal. Finalment, han de trobar el nom de l'estil en el que es construïen les esglésies fa 900 anys.

Quines parts té l'església?

Activitat 2 – Parts de l'església

Observant l'edifici per dins i per fora, l'alumnat ha de col·locar els noms en 5 elements indicats sobre un plànol, i després marcar el nord en una brúixola. Així veuen les parts pròpies d'una església romànica i la seua orientació.

Activitat 3 – Campanars

A la vall de Boí s'explica una llegenda sobre els campanars de Taüll, Boí i Erill, i la va recollir l'escriptor Pep Coll. Diu així...

Hi havia una vegada dos enamorats, Eulàlia d'Erill i Climent de Taüll. Estaven tan encaterinats i tan enamorats l'un de l'altre que per poder-se veure van construir una torre de sis pisos, cadascú a casa seua. Així, tot i la distància, es podien comunicar i veure's cada dia.

Però vet aquí que Joan, de Boí, també estava secretament enamorat d'Eulàlia, i va començar a construir una torre amb la base més grossa per poder-la fer encara més alta, posar-se enmig de les torres dels dos enamorats, fer ombra al noi i conquerir la noia.

El problema va venir quan, després de construir tres plantes, Joan es va quedar sense diners i va haver de deixar-ho córrer. Estava molt gelós, però va saber retirar-se quan no va poder més.

Passat el temps, tots tres es van fer grans i van morir. Quan li van explicar la història al Papa de Roma, va decidir fer sants a la parella d'enamorats, Eulàlia i Climent, però també a Joan perquè no estigués mai més gelós. Les seues cases van ser convertides en esglésies, i les seues torres d'amor en campanars. Així s'explica per què els tres campanars estan alineats i per què el de Boí és més ample i els altres dos més esvelts.

Aquesta història ens parla, d'una forma romàntica, de la importància dels campanars des del moment que els van construir. Eren elements que sobresortien moltíssim sobre els altres edificis dels pobles i tenien diverses funcions:

- Servien per **comunicar-se amb la gent del poble**, ja sigui amb les campanes, miralls, banderes o torxes
- **Comunicaven la terra amb el cel**, perquè eren l'element vertical de l'església
- També servien per **comunicar-se amb els altres pobles** i, en general, **tindre un control sobre què passava a la vall**

Observa bé i posa't a prova!

Quin tipus d'arcs hi ha al campanar?

- a. Arcs de mig punt b. Arcs apuntats c. Arcs rebaixats

Quants pisos d'alçada té?

- a. 5 b. 6 c. 7

Com s'anomenen els arcs cecs decoratius?

- a. Banda italiana b. Banca llombarda c. Banda catalana

On més trobem aquests arcs?

- a. A dins b. A l'absis c. A l'entrada

Hi ha més campanars així, a Taüll?

- a. Sí, a Santa Maria b. No n'hi ha cap més

A quin costat de l'església està el campanar?

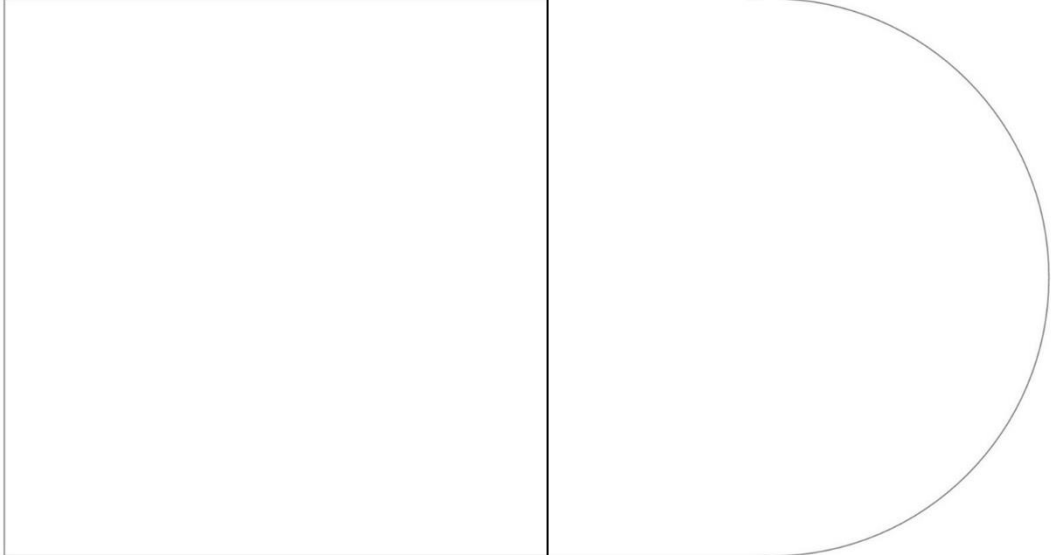
- a. Al nord b. A l'oest c. Al sud

Quantes finestres hi ha al tercer pis, contant els 4 costats?

- a. 4 b. 12 c. 8

L'alumnat s'introdueix en el territori de la vall de Boí i els seus campanars amb una llegenda de l'escriptor Pep Coll, i de la importància de la seua posició al territori. Després, han de revisar aspectes de l'església i de l'estil romànic.

Activitat 4 – Missatge de les pintures

<p>Si parlem de les pintures, cada element era important. La pintura romànica era molt esquemàtica i simbòlica, no era tan important fer unes figures realistes, el que volien era transmetre un missatge</p> <p>Dibuixeu les figures de l'absis, i després indiqueu el nom de cada figura</p>	
---	---

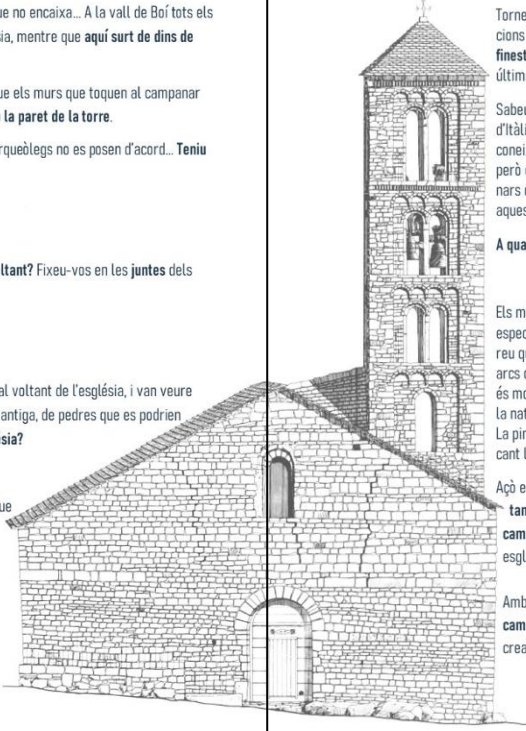
Per interpretar el missatge darrere les escenes de l'absis, l'alumnat les ha de dibuixar i assenyalar cada figura. Les poden dibuixar esquemàticament, com un esbós de l'absis; el més important és interpretar el missatge general de les pintures i la importància que es dona a certs personatges sobre altres seguint el discurs religiós.

Santa Maria de Taüll

En aquest quadernet es repassen diversos punts de la història de l'església: el moment de construcció (s. XI-XII) o l'arrencament de les pintures (1920-1923) per exemple. Així es tracten diversos moments que ens permeten analitzar l'església a través del temps i per què la tenim així a dia d'avui. D'aquesta forma es poden interpretar els canvis i continuïtats en un edifici com aquest i els resultats a dia d'avui.

Activitat 1 – Exterior de l'edifici

<p>Fixeu-vos en el campanar. Hi ha alguna cosa que no encaixa... A la vall de Boí tots els campanars estan en un dels costats de l'església, mentre que aquí surt de dins de l'edifici.</p> <p>Apropeu-vos a la base del campanar. Veureu que els murs que toquen al campanar semblen construïts a part, no estan lligats amb la paret de la torre.</p> <p>No sabem ben bé el perquè, els historiadors i arqueòlegs no es posen d'acord... Teniu alguna idea del que pot haver passat?</p> <p>Què és anterior? El campanar o els murs del voltant? Fixeu-vos en les juntes dels murs i en com estan construïts.</p> <p>L'any 1996 van fer una excavació arqueològica al voltant de l'església, i van veure que l'església està feta sobre una eslavissada antiga, de pedres que es podrien moure. Creieu que és un lloc estable per l'església?</p> <p>Fixeu-vos ara en les parets laterals, i veureu que estan inclinades cap a fora. En aquest dibuix també podeu veure esquerdes a la paret que ja van ser reparades.</p> <p>Què li ha passat a l'església?</p>	 <p>Torneu-vos a fixar en el campanar. Veieu les decoracions llombardes? Són aquests arcs cecs sobre les finestres, i també les dents de serra sobre els dos últims pisos.</p> <p>Sabeu on està la Llombardia? És una regió del nord d'Itàlia. El nom "romànic llombard" és actual, no el coneixien quan es va construir Santa Maria de Taüll, però el nom ens diu que els constructors dels campanars de la vall eren italians o tenien contacte amb aquesta zona.</p> <p>A quants quilòmetres de distància està Itàlia de Taüll?</p> <p>Els més observadors potser hauréu vist alguna cosa especial al campanar... Si observeu atentament veureu que hi ha restes de pintura roja, sobretot sota els arcs cecs i als marcs de les finestres. El color vermell és molt cridaner i visible, i més fàcil d'aconseguir en la natura (que és d'on treien els pigments per pintar). La pintura respectava la decoració construïda, remarcant les dents de serra o els arcs.</p> <p>Açò ens indica que les esglésies estaven pintades també per fora, no només per dins, i a més que el campanar era un element importantíssim de cada església i de cada poble.</p> <p>Amb un llapis o retolador vermell, marqueu en el campanar del dibuix aquestes decoracions. Sigueu creatius i imagineu com haurien estat en origen...</p>
--	--

Amb l'ajut d'un dibuix en alçat de l'església, i d'una explicació escrita, l'alumnat ha d'observar l'entorn de l'edifici i analitzar diversos aspectes: la situació del campanar a l'edifici, la relació del campanar amb la resta dels murs, la inclinació i inestabilitat dels murs, la decoració romànica llombarda i la pintura que tenia el campanar. Diversos aspectes que ens permeten parlar de l'edifici, la seua construcció, el seu aspecte i el seu context.

Activitat 2 – Vida de les pintures

Si mireu les pintures de l'interior veureu **dos reproduccions**: les de l'absis i les de la paret sud. Es van utilitzar **tècniques diferents**:

- A l'absis es van reproduir amb pintura plàstica i imitant els colors originals, molt més vius que el que es conserva

- A la paret sud es van fer amb "paper-gel", és a dir, fent una fotografia amb molt detall i enganxant-la a la paret

Les originals estan al Museu Nacional d'Art de Catalunya (Barcelona), juntament amb pintures i escultures romàniques d'altres llocs del Pirineu.

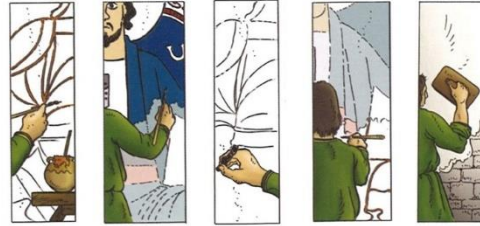
Sabeu com es van emportar les pintures? Van utilitzar una tècnica italiana anomenada *strappo* que consistia en enganxar la capa superficial de pintura a un tros de roba, arrencar-la, embolicar-la com una catifa i enganxar-la un altre cop sobre una altre suport fet de cartró pedra. És un procés molt agressiu amb les pintures, que actualment ja no s'utilitza.

La tècnica de la pintura es diu "**al fresc**", perquè es fa **quan el morter està humit**, així queda ben sucata amb els **pigments** i, quan s'asseca, queda sòlid i resistent. Imagineu dos esponges: una està mollta, l'altra seca. Si hi tirem una gota de pintura, en la seca es quedarà en la superfície, i per tant pot desgastar-se i desaparèixer; en la mollta, entrarà molt més endins, per tant quedarà més resistent quan s'eixugui.

Els pigments utilitzats eren tots minerals que es poden trobar als Pirineus: rovell de ferro pels vermells, carbó pels negres, terres ocre pels grocs... El **blau**, molt difícil de trobar, es feia amb *aermita*, vinguda del sud de la Ribagorça.

Poseu en ordre les imatges seguint el procés de pintura al fresc

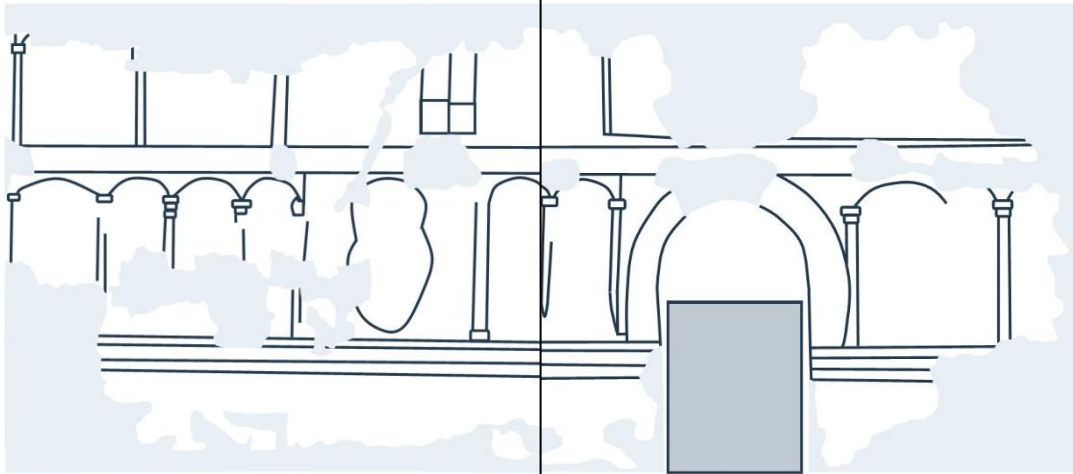
1. Arrebossat del mur amb morter de calç
2. Estergit—esbós de les figures sobre el mur
3. Repàs dels contorns de les figures
4. Aplicació de les capes profundes de color
5. Afegit de les capes superficials i retocs

Aquí, l'alumnat s'aproxima a les pintures des de dos punts de vista: el primer, entenent que a l'església hi ha dos reproduccions i que, per tant, les pintures originals van ser tretes amb el mètode *strappo*; el segon, veient com es feien les pintures al fresc en primer lloc. L'alumnat haurà d'ordenar les fases de la pintura al fresc. Així poden veure com s'elaboraven i la seua història recent tant a Taüll com al MNAC.

Activitat 3 – Escenes de les pintures

Aquí teniu un esquema de les pintures del mur sud de Santa Maria. **Escriviu a cada espai el nom de la figura o figures que hi apareixen**

Us posem la llista:

- Jesús i Sant Pere	- Baltasar	- Gaspar
- Zacaries al temple	- Barca	- Escriba
- Home contra un animal	- Melcior	- Sant Martí i Jesús
- Mare de Déu i nen Jesús	- Àngels guerrers	- Sanefes
		- Cortines

Al mur sud de l'església es conservava un conjunt impressionant d'escenes, actualment al MNAC, únic al món. S'hi combinen històries diferents, totes entrelligades. L'alumnat ha de situar cada escena al seu lloc, amb ajuda (òbviament) dels guies, del professorat o d'altres adults acompanyants. Així veurà l'enorme món ideològic del catolicisme com a religió dominant a l'edat mitjana, i com s'utilitzava la pintura per transmetre aquesta ideologia.